

IMRICHOVÁ, Mária: Formálna stránka logoným a ich najčastejšie jazykové nedostatky. In.: Kultúra slova. 36, 2002, č. 4, s. 201.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava: VEDA, 1987. 592 s.

REJZEK, Jiří: Český etymologický slovník. Voznice: LEDA, 2001, s. 538.

Slovník slovenského jazyka I. Red. Š. Peciar. Bratislava: SAV, 1959. 832 s.

Distribúcia koncoviek *-a*, *-u* v genitíve singuláru substantív vzoru *dub*

Daniela Majchráková

Slovenský národný korpus, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Bratislava

Pre podstatné mená skloňované podľa vzoru *dub* v genitíve singuláru je typická prípona *-a* alebo *-u*, v niektorých slovách sú tieto prípony variantné, vzájomne zameniteľné. Hranica medzi nimi je nejednoznačná a ešte stále živá (pohyblivá). Staršie lingvistické práce sa snažili odhaliť kritériá rozlíšenia prípon *-a*, *-u* v jednotlivých prípadoch.

Autori Belo Letz (1935 – 36), Jozef Orlovský – Ladislav Arany (1946) uprednostnili formálne kritérium. Tvrdili, že o výbere koncovej morfémy rozhoduje charakter konsonantu, ktorým sa končí kmeň. Tieto pravidlá však nevy-medzili dostatočne jasne a neodhaľovali skutočnú podstatu tohto javu.

Obrat nastal prácou Eugena Paulinyho *Genitív sg. vzoru dub* (1949), v ktorej autor uprednostnil sémantické kritérium pred formálnym. Pravidlá na vymedzenie prípon *-a*, *-u* si vyžadujú „komplexné hodnotenie významovo-syntaktické“ (Pauliny, 1949). Formálne kritérium pripustil len v prípade slov zakončených na *-m*, kde sa takmer výlučne uplatňuje prípona *-u*. E. Pauliny vymedzil hlavné okruhy slov mužského rodu, pre ktoré sú prípony charakteristické. Dospel k záveru, že pokiaľ je podstatné meno konkrétnejšie (počítateľné) a javí súvislosť so životnými podstatnými menami, skôr má koncovú morfému *-a*. Ide o mená tvorené sufixmi *-ák*, *-ík*, *-ček*, ďalej mená, ktoré sa tradične animizujú, a mená, ktoré sa môžu ponímať ako pomenovania pôvodcov nejakej činnosti. Abstraktné a cudzie mená naopak javia zreteľnú tendenciu mať koncovú morfému *-u*.

Na E. Paulinyho nadviazal Ján Oravec (1970, 1980), ktorý jeho teóriu rozšíril o ďalšie zistenia. Lingvistickou analýzou asi 10 000 excerpčných lístkov vymedzil sémantické okruhy slov s príponou *-u* v genitíve:

a) Abstraktné podstatné mená (dejové, pôvodné i zvecnené):

*bludu, bozku, cvalu, rezu, smradu, smútku, dosahu, dôvtipu, náreku, návra-
tu, nárazu, odkazu, odporu, vodopádu, blahobytu...*

b) Látkové mená (materiáliá):

balzamu, benzínu, betónu, cmaru, damasku, muštu, octu, parfumu, porcelánu...

c) Hromadné mená (kolektíva):

hmyzu, ľudu, statku, riadu...

Na druhej strane genitívnu príponu *-a* majú neživotné mužské substantíva zakončené na tzv. činiteľské prípony (*-ár, -er, -ér, -or, -átor, -ik*), prípony obyvatel'ských mien (*-an*), názvov nositeľov vlastností (*-ák, -an, -ún, -in...*) a na prípony zdobnených mien (*-ik, -ček, -ok*) (Oravec, 1980). Tieto slovtvorné činitele podľa autora výrazne ovplyvňujú distribúciu prípon v prospech prípony *-a*. Príponu *-a* na základe skúmania dokladového materiálu považuje pre slovenčinu za základnú, primárnu genitívnu príponu vzoru *dub*. Primárnosť prípony *-a* dokazuje to, že je:

- a) vo väčšine pôvodných slov,
- b) v najviac frekventovaných slovách,
- c) vytláča príponu *-u* v cudzích slovách, keď zdomácnievajú,
- d) vytláča príponu *-u* aj v domácich slovách – deverbatívach, keď strácajú významový súvis s pôvodným slovesom.

Autor však vyjadril presvedčenie, že výskum genitívu vzoru *dub* nie je ukončený a je potrebné preskúmať distribúciu prípon *-a, -u* najmä v slovách, v ktorých sa pripúšťa variantné používanie týchto prípon a preskúmať najmä opodstatnené alebo neopodstatnené uplatňovanie druhotnej prípony *-u*.

Ladislav Dvonč vo svojej *Dynamike slovenskej morfológie* (1984) však vyjadril opačný názor. Prípona *-u* je podľa tohto autora perspektívna, prispievajúca k dôslednejšiemu rozčleneniu substantívnych maskulín na životné a neživotné a používa sa vo väčšom rozsahu ako prípona *-a* (1984, s. 31).

Miloslava Sokolová (2006) zhodne považuje príponu *-a* v genitive sg. neživotných maskulín za menej frekventovanú a tým za sekundárnu, vyskytujúcu sa predovšetkým v počítateľných konkrétoch (*rýchlik, stôl, hotel, mixér*), v názvoch dní a mesiacov, ďalej v substantívach zakončených na *-ov* a *-in* (*ostrova, Mníchova, komína*), v substantívach s významom miesta (*lesa, dvora, hotela*) (2006, s. 70). Príponu *-u*, ktorú považuje za primárnu, nevymedzuje.

V príspevku sa pokúsime preskúmať tieto protichodné názory konfrontáciou všetkých dvojtvarov v normatívnych príručkách s úzom, pričom „úzus“ bude predstavovať textový materiál Slovenského národného korpusu (ďalej SNK), verzie prim-2.1-juls-all v rozsahu takmer 300 tisíc tokenov (textových jednotiek).

K dispozícii sme mali slová s variantnými príponami *-a, -u* vygenerované z elektronickej verzie 3. vydania Krátkeho slovníka slovenského jazyka (1997; ďalej KSSJ3) a Pravidiel slovenského pravopisu (2000; ďalej PSP). Reálnu distribúciu oboch prípon sme overovali vyhľadávaním výskytov v prim-2.1-juls-all a formou záznamov frekvenčných hodnôt týchto výskytov (pozri Príloha). Pri vyhľadávaní výskytov pomocou korpusového manažéra Manatee a klienta Bonito

sme sa stretli s niektorými problémami súvisiacimi s homonymiou prípony *-u*, ktorá v sebe kumuluje dva, prípadne aj tri gramatické významy, keď zastupuje okrem genitívu aj datív a lokál singuláru neživotných maskulín. Napriek použitiu rôznych funkcií korpusového manažéra, ako napríklad negatívneho filtra, sú niektoré frekvenčné hodnoty len približné, obsahujúce tvary aj iných pádov. Jednotlivé slová s variantnými príponami *-a*, *-u* vygenerované z KSSJ3 a PSP sme porovnali so 4. vydaním Krátkeho slovníka slovenského jazyka (2003, ďalej KSSJ4) a prvým zväzkom Slovníka súčasného slovenského jazyka (2006; ďalej SSSJ).

Sledovanie distribúcie prípon *-a*, *-u* v slovách, v ktorých sa pripúšťá variantné použitie týchto prípon, odhalilo niekoľko tendencií, ktoré môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov:

a) Väčšia frekventovanosť prípony *-u*

Pre prevažnú väčšinu slov s variantným použitím genitívnych prípon *-a*, *-u* je dominantná prípona *-u*. To sa rozchádza s tvrdením J. Oravca (1980), podľa ktorého je prípona *-a* primárnou príponou, a teda aj frekventovanejšou, a na druhej strane potvrdzuje tvrdenia L. Dvonča (1984) a M. Sokolovej (2006), ktorí považujú príponu *-u* za primárnu pre genitív neživotných substantív. Medzi slovami, v ktorých sú podľa KSSJ a PSP prípony vzájomne zameniteľné, sa dokonca objavili slová ako *decht*, *kolt*, *kriminál*, *step*, *úlomok*, *ústrižok* (pozri tabuľku v prílohe), v ktorých sa prípona *-u* vyskytovala výlučne. Súhrnne môžeme povedať, že prípona *-u* sa v našom skúmanom materiáli vyskytovala najčastejšie, čiže bola frekventovanejšia.

b) Dominancia prípony *-u* v slovách cudzieho pôvodu

Pôvodom cudzie slová, v ktorých je prípona *-u* stále dominantná, sú slová *piknik*, *komponent*, *magazín*, *lexikón*, *ión*, *idol*, *imidž*, *katión*, *koeficient*. Ak zoberieme do úvahy tvrdenie J. Oravca (1980), že cudzie, nezdomácnené slová majú tendenciu vyskytovať sa v genitíve singuláru s príponou *-u*, tak prípady slov *piknik*, *magazín*, *imidž*, ktoré sú v našom jazyku adaptované, s týmto tvrdením protirečia. Na druhej strane sa toto pravidlo v slovách *komponent*, *koeficient*, *lexikón*, *ión*, *katión* dodržiava dôsledne. Vzhľadom na to, že nie je ľahké určiť hranicu medzi nezdomácnenými a už zdomácnenými slovami cudzieho pôvodu, pravidlo o prevahe koncovky *-u* v slovách zdomácnených je rovnako ťažko verifikovateľné. Výlučnú platnosť tohto pravidla náš materiál nepotvrdil.

c) Použitie prípony *-a* v závislosti od zakončenia slova na istú odvodovaciu príponu

Podľa autorov E. Paulinyho (1949) a J. Oravca (1970, 1980) slovtvorné činitele výrazne ovplyvňujú distribúciu prípon *-a*, *-u*. Náš materiál však ukázal, že to neplatí úplne. V slovách *elektromer*, *rezervoár*, *otáčkomer*, *buldozér*, *rezervoár*; zakončených na tzv. činiteľskú príponu, je síce najfrekventovanejšia genitívna prípona *-a*, ale našli sa aj slová ako *časomer*, *koncentrák*, *vodomer*, *rýchlomer*; pri ktorých sa častejšie vyskytovala prípona *-u*.

Podľa J. Oravca (1980) do istej miery pôsobí v súvislosti so slovtvornými činiteľmi princíp analógie, ktorý je však vzhľadom na sémantický princíp iba

druhotný. O analógiu by sme mohli hovoriť v prípade slov *kráter* alebo *kreker*, kde výrazný príklon k prípone *-a* môže byť spôsobený formálnou podobnosťou so životnými substantívami.

M. Sokolová (2006) zaraďuje ku genitívnej prípone *-a* aj slová zakončené na *-ov* a *-in*. Našli sme doklad o tom, že ani toto pravidlo neplatí výlučne. Medzi slovami, v ktorých sa pripúšťa variantné použitie prípon *-a*, *-u*, sa nachádzalo slovo *vavřín*, pri ktorom výrazne prevažovala prípona *-u* (2 výskyty tvaru *vavřina* oproti 24 výskytom tvaru *vavřínu*). Súhrnne môžeme konštatovať, že pravidlá, podľa ktorých sa prípona

-a vyskytuje v slovách zakončených na činiteľskú príponu *a* na prípony *-ov* a *-ín*, podľa nášho dokladového materiálu neplatia výlučne.

d) Dominancia prípony *-a* v niektorých slovách

Prípona *-u* ustupuje prípone *-a* v týchto prípadoch: *bazén, buldozér, hangár, kanál, kráter, gól, polrok, prezent, stĺp, štvrtrok, teáter, teplomer, vlások, zošit*. Vo všetkých uvedených slovách je prípona *-a* v genitíve dominantná. Najmä v slovách *stĺp, kanál* by sa dokonca dalo uvažovať o odklone od variantnosti a príklone k prípone *-a*. V prípade slova *zošit* sa táto výrazná tendencia odzrkadlila v PSP, v ktorých bol kodifikovaný jediný tvar *zošita*. Zaujímavý je prípad tvaru *štvrtroku*, ktorý sa síce vyskytoval v korpuse spolu 461-krát, ale tvar genitívu sg. bol zastúpený len 146-krát, ostatné tvary boli rozdistribuované medzi lokál a datív. Domnievame sa, že je to rozhodujúci činiteľ, na základe ktorého sa používateľa v genitíve slova *štvrtrok* prikláňajú k prípone *-a*.

e) Distribúcia prípon *-a*, *-u* v geografických názvoch

V PSP sa medzi slovami s variantnými genitívnymi príponami vyskytujú aj názvy miest a štátov, ktoré z hľadiska rozloženia prípon *-a*, *-u* môžeme rozdeliť do troch skupín. Prevalu genitívnej prípony *-a* môžeme pozorovať len v slovách *Alžír* a *Litomyšl*. Variantnosť zakončenia sa dodržiava napr. v slovách *Brač*, *Kluž*, *Neded*, v ktorých pomer týchto prípon nie je výrazne v prospech ani jednej z nich.

Najväčšiu skupinu tvoria názvy miest, ktoré sú v genitíve sg. zakončené na príponu *-u* (*Osvienčim, Frýdek*). Dokonca sa tu vyskytujú slová, v ktorých sa používa prípona *-u* výlučne – napr. v slove *Šid* (tvar *Šidu* sa vyskytuje 258-krát) alebo *Vaduz* (21 výskytov prípony *-u*). Použitie prípony *-a* doložené len jedným výskytom v korpuse je v slovách *Bodrog* (oproti 638-im výskytom prípony *-u*), *Postupim* (20 výskytov), *Štós* (22 výskytov). Domnievame sa, že by sa mala zväziť opodstatnenosť zaradenia spomenutých názvov k slovám s variantnými príponami v genitíve sg., keďže medzi používateľmi jazyka tvary s príponou *-a* v týchto prípadoch nie sú zaužívané.

f) Rozloženie prípon *-a*, *-u* z hľadiska sémanticko-syntaktických vlastností výrazu

Sledovaním správania sa slov v jednotlivých kontextoch sme sa na príkladoch slov *idol* a *hrášok* pokúsili dokázať vplyv sémantických vlastností výrazu na jeho genitívne zakončenie.

V prípade tvaru *idola* ide o jasný posun k životnosti neživotného substantíva *idol*. Smerom k prípone *-a* zaznamenávame približovanie sa k animizácii, čiže k pripodobneniu k životným substantívam (porov. Pauliny, 1949). V prospech posunu k životnosti svedčí aj fakt, že tvar *idola* sa vyskytuje aj ako tvar akuzatívu slova *idol*, čím dochádza k významovému posunu daného slova. Dokonca by sa mohlo zväziť aj jeho zaradenie k životným substantívam.

1. Placebo hovorilo o partii okolo teenagerského <idola> Briana Molka ako o najnádejnejšej mladej...
2. Sú pre to aj dôvody. Negatívna kritika <idola> môže spôsobiť u čitateľa celkom konkrétne ...
3. Žabička oblečený v tričku svojho <idola> Romaria s číslom 11 na policajnej stanici...
4. Veľmi rád sa k vystúpeniu mužného <idola> vyjadril jeden zo členov Lesbian and Gay...
5. Životný osud <idola> a lámača ženských srdce všetkých pokolení pripomína rozprávku.

1. Snímka má popisovať príbeh fiktívneho speváckeho <idolu> Chrisa Gainesa, ktorý sa pokúša vyrovnat' s úskaliaми...
2. ...nadšene privítajú akúkoľvek novú aktivitu svojho gitarového <idolu> a rozpôývajú sa aj nad platňami Cream,...
3. Kým doznieval cengot zvončeka, črtal som si podobu svojho <idolu>.
4. Na pódiu sa vystriedalo mnoho hviezd vrátane punkového <idolu> Iggyho Popa, Eminema alebo zašlých ...
5. Znamená to, že diváčkyvidia z tela svojho <idolu> podstatne menej, ako pôvodne zachytila kamera.

Tvar *hráška* sa použil vo všetkých 6 výskytoch vo význame jednotliviny, tvar *hrášku sa* používa na označenie jednej plodiny, ako aj súhrnného označenia väčšieho množstva tejto plodiny. Ide o rozdiel v používaní *-a*, *-u* v súvisе s rozlíšením medzi látkovými menami a pomenovaniami jednotlivín, čiže protiklad medzi počítateľnými a nepočítateľnými menami a jeho vplyv na distribúciu prípon *-a*, *-u*. (Pauliny, 1949).

1. Pretože nemajú svedkov a on bol aj napriek mozgu veľkosti <hráška> dosť prešibaný, aby to vedel.
2. Potter, ale aj nejaký troll, nejaký trpaslík, princezná na zrnku <hráška>, Ivanko a Marienka ...
3. Z <hráška> vznikol malilinkatý človečik. -Jej, Janko Hraško!
4. Potvorská vec: nádor veľkosti <hráška> narobí šarapaty až strach.
5. Pod ľavou nosnou dierkou nosil materské znamienko veľkosti <hráška>, čo dodávalo jeho tvári distingvovaný výraz.

1. Šampiónov, 4 nadrobno pokrývané mladé cibuľky, 1 šálku mladého <hrášku> alebo jemnej zelenej fazuľky,...
2. K dnešnému dňu sme vyrobili 150 - tisíc fliaš zeleného <hrášku> v 0,7 litrovom skle ...
3. Vodu si nosili z rieky, kôš mali plný <hrášku>, mlieko im d val a kravka Kadžalata.
4. Špeciálnu funkciu má motív <hrášku>, diváci sa tu stretnú s hráškovou princeznou.
5. Petitjean sa zase pomodlil tri ružence rýchlosťou stroja na lúskanie <hrášku>.

Odchýlky v jednotlivých kodifikačných príručkách

Porovnaním jednotlivých kodifikačných príručiek sme spozorovali niekoľko odchýlok, ktoré sme následne konfrontovali s konkrétnymi výskytmi v korpuse.

Podľa súčasnej pravopisnej príručky PSP sa ustálilo genitívne zakončenie v odborných výrazoch *rádus* (v PSP je kodifikovaná prípona *-a*, pričom v KSSJ3 sa pripúšťali obidve prípony; v KSSJ4 naopak zaznamenávame iba príponu *-a*) a *katión* (podľa PSP je spisovná prípona *-u*). Primárnosť prípony *-u* v slove *katión* potvrdzuje aj náš materiál: v korpuse sa vyskytoval len tvar *katiónu* spolu 41-krát. O ďalšom ustáľovaní genitívnej prípony môžeme hovoriť v prípadoch slov *štvorlístok*, *turbokompresor*, *zošit*. Vo všetkých troch slovách bola podľa PSP a KSSJ4 kodifikovaná prípona *-a*, ktorej prevahu potvrdil aj náš korpusový materiál.

Naopak, výskyty tvarov genitívu slova *stól* neboli v prospech ani jednej z prípon a aj podľa KSSJ3 sú tvary *stola* a *stolu* variantné, v KSSJ54 a v PSP zaznamenávame len príponu *-a*.

Pozorovali sme tiež rôzne diskrepancie medzi KSSJ3, KSSJ4, najnovším SSSJ a súčasnou pravopisnou príručkou PSP, konkrétne v prípadoch slov *batalión*, *címer* a *filodendron*. Kým slovo *botalión* je v KSSJ3 a SSSJ zhodne zaradené medzi slová s variantnými genitívnymi príponami, v PSP je kodifikovaný len tvar *bataliónu*. V korpuse sa slovo *batalión* s príponou *-u* v genitíve vyskytovalo spolu 21-krát, s príponou *-a* sme nezaznamenali žiadny výskyt. Genitív sg. slova *filodendron* je v KSSJ3, KSSJ4 a v SSSJ zhodne kodifikovaný s príponou *-u*, pričom v PSP je zachovaná jeho variantná podoba. V našom materiáli sa nachádzali len 4 výskyty tvaru *filodendronu*, príponu *-a* sme v genitíve tohto slova nenašli. A napokon slovo *címer* sa podľa najnovšieho SSSJ v genitíve ustálilo s príponou *-u*, pričom v korpuse sa objavil 1 výskyt tvaru *címera* a 1 výskyt tvaru *címeru*.

Posun k variantnosti sme zaznamenali v slovách *fotokrúžok*, *mercedes*, *moped*, *otoman*, *peletón* / *pelotón*, *rododendron* a *výklenok*. Kým vo všetkých prípadoch sme v KSSJ3 a KSSJ4 zaznamenali príponu *-u*, v PSP boli kodifikované obidve prípony. Obidve prípony nachádzame zhodne v KSSJ4 a PSP v prípade slov *pseudonym*, *rituál*, *ventil*.

V niektorých slovách variantnosť genitívneho zakončenia nie je podložená reálnym výskytom týchto tvarov, keďže slová, *peletón* / *pelotón*, *rituál* sa vyskytujú výlučne s príponou *-u* (*peletón* 103 výskytov, *pelotón* 562 výskytov, *rituál* 362 výskytov). V prípade slova *pseudonym* sa domnievame, že táto zmena v PSP je oprávnená. Napriek tomu, že tvar *pseudonyma* sa v korpuse vyskytoval len 1-krát, v danom kontexte však javil súvislosť so životným substantívom, a preto použitie prípony *-a* je podľa nášho názoru adekvátne (porov. Pauliny, 1949):

Pamflet z toho istého roku, pochádzajúci azda od toho istého <pseudonyma>, sa volá Le Monštre d' Abus, doslova Netvor zneužívania...

Záver

Korpusová analýza slov, v ktorých sa pripúšťa variantné použitie genitívnych prípon *-a*, *-u* síce neposkytla komplexný pohľad na problematiku distribúcie prípon *-a*, *-u* v genitíve sg. neživotných podstatných mien, ale dala možnosť pozorovať niekoľko tendencií vyplývajúcich zo štatistických hodnôt. Jednotlivé frekvencie (výskyty) použitia upozorňujú, ako bežný používateľ vníma variantnosť prípon *-a*, *-u*, a kladú otázku, či zmeny v jednotlivých kodifikačných príručkách odzrkadľujú reálny výskyt týchto prípon. Hľadanie pravidiel a zákonitostí výberu genitívnych prípon *-a*, *-u* naďalej ostáva otvorenou otázkou poskytujúcou priestor pre ďalšie lingvistické analýzy.

Skúmaním distribúcie genitívnych prípon *-a*, *-u* na základe korpusového materiálu sme dospeli k niektorým zisteniam, ktorými sa potvrdzujú aj vyvracajú doterajšie poznatky týkajúce sa variantnosti prípon genitívu sg. maskulínnych substantív:

- Koncová morféma *-u* je frekventovanejšia v slovách, v ktorých sa podľa kodifikačných príručiek pripúšťa variantnosť prípon *-a*, *-u*. To si protirečí s tvrdením J. Oravca (1970, 1980), podľa ktorého príručky nenáležíte preferujú príponu *-u*. Naopak, potvrdzuje to zistenie autorov L. Dvonča (1984) a M. Sokolovej (2006), podľa ktorých je prípona *-u* dominantnou, primárnou príponou. Náš dokladový materiál potvrdil, že tam, kde sa používateľ môže rozhodnúť v prospech jednej z prípon, dáva prednosť prípone *-u*. Koncová morféma *-u* je perspektívnou príponou genitívu sg. neživotných substantív vzoru *dub* najmä vďaka neustálemu pribúdaniu nových slov cudzieho pôvodu, pre ktoré je táto prípona typická (Pauliny, 1949).
- Činiteľské prípony môžu asociovať súvislosť alebo podobnosť so životnými substantívami, a tým inklinovať k prípone *-a*, neplatí to však nevyhnutne.
- Významová súvislosť so životnými substantívami ako dôležitý sémantický činiteľ výrazne ovplyvňuje distribúciu prípon *-a*, *-u* v neživotných maskulínach.
- Jednotlivé kodifikačné príručky sa v kodifikácii genitívnych prípon v niektorých prípadoch nezhodujú, pričom nie vždy odzrkadľujú reálny výskyt prípon *-a*, *-u*.

Literatúra

- DVONČ, Ladislav: Dynamika slovenskej morfológie. Bratislava: Veda 1984. 124 s.
Krátky slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková, M. Považaj. Bratislava: Veda 1997. 944 s.
Krátky slovník slovenského jazyka. 4. vyd. Red: J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.

LETZ, Belo: Genitív jednotného čísla vzoru dub. In: Slovenská reč, č. 4, 1935 – 1936. s. 4 – 9.

OHNHEISER, Ingeborg – SOKOLOVÁ, Miloslava: Základy slovenskej gramatiky s textami a cvičeniami. Kompendium určené jazykovým kurzom a na samostatné štúdium. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2006. 384 s.

ORAVEC, Ján: Rozhraničenie prípon -a/-u v genitíve sg. vzoru dub. In: Slovenská reč, 1970, roč. 29, s. 161 – 169.

ORAVEC, Ján: Konkurencia prípon -a, -u v genitíve sg. vzoru dub. In: Kultúra slova, 1980, roč. 14, č. 6, s. 205 – 210.

ORAVEC, Ján: Variant Suffixes in Slovak Genitive Sg. of Pattern dub. In: Recueil linguistique de Bratislava 7. Red. J. Ružička. Bratislava: Alfa 1984, s. 97 – 102.

ORLOVSKÝ, Jozef – ARANY, Ladislav: Gramatika jazyka slovenského. Bratislava: Vedecké a umelecké nakladateľstvo dr. Jozefa Orlovského 1946. 252 s.

PAULINY, Eugen: Genitív sg. vzoru dub. In: Slovo a tvar 3, 1979, s. 41 – 43.

Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava: Veda 2000. 592 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s.

ŠTOLC, Jozef: Poznámka o gen. sg. mask. na -a/-u. In: Slovenská reč, 1971, roč. 36, s. 39 – 42.

Zdroj: Slovenský národný korpus – prim-2.1-juls-all. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2006. Dostupný z WWW: <http://korpus.juls.savba.sk>

Príloha: Tabuľka neživotných substantív s variantnými príponami -a, -u v genitíve sg. vygenerované z KSSJ (1997) a PSP (2000) a frekvenčné hodnoty výskytov ich genitívnych tvarov v Slovenskom národnom korpuse, vo verzii prim-2.1-juls-all (2006). (Pozn.: Chýbajúce frekvenčné hodnoty sú spôsobené homonymiou jednotlivých tvarov.)

	a/u	Pozn.		a/u	Pozn.
Alžír	167/73	iba v PSP, SSSJ	plagát	2/328	
amplión	14/58		platan	6/14	
autobus	86/3648		plátok	4/87	
autosalón	7/268		plynomer	0/12	
bajonet	0/5		podbeľ	7/12	
bambus	9/94		podbradok	1/7	
banán	26/50		podpäťok	1/18	
Banjul	0/0	iba v PSP, SSSJ	podväzok	0/3	
barak	18/178		polrok	908/205	
batalión	0/21	v PSP -u	pontón	1/29	
bazén	869/460		poškrabok	0/0	
biftek	1/15		posledok	2/3	
bitúnok	22/119		Postupim	1/20	iba v PSP

	a/u	Pozn.		a/u	Pozn.
bloček	4/25		praslen	0/0	
Bodrog	1/638	iba v PSP, SSSJ	preš	5/5	
bodyček	0/1		prézent	14/3	
bok	275/655		prietokomer	0/1	iba v PSP
Brač	7/6	iba v PSP, SSSJ	prístenok	4/8	
brloh	69/170		príštítok	0/0	iba v PSP
bršlen	1/7		prívesok	0/53	
buldozér	48/4		pseudonym	1/29	v KSSJ3 -u
bulvár	26/213		prúžok	15/37	
časomer	0/13		radián	1/0	
čemer	0/2		rádus	-/-	v PSP, KSSJ4 -a
chalát	0/3		rajón	5/44	
cimbal	5/12		rázporok	1/17	
cimer	1/1	v SSSJ -u	regál	28/62	
cólštok	0/1		repertoár	68/1045	
črep	2/37		revír	10/236	
decht	0/101		rezervár	0/0	
desiatok	-/-		rezervoár	48/37	
deviatok	-/-		ribstol	0/0	
dial'komer	0/2	iba v PSP, SSSJ	rigol	8/7	
drobnomer	0/0	iba v PSP, SSSJ	rínok	0/16	
dvojskif	0/16		rituál	0/362	v KSSJ3 -u
džber	3/7		rododendron	1/6	v KSSJ3, KSSJ4 -u
Ekvádor	21/142	iba v PSP, SSSJ	rok	70059/ 128018	
elektromer	19/14		ruksak	13/92	
encián	2/7		rýchlomer	5/30	
feferón	0/0		salón	585/720	
filodendron	0/4	v KSSJ3, KSSJ4, SSSJ -u	šašlik	0/0	
forint	19/41		sedemhran	0/0	
fotokružok	0/0	v KSSJ3, v SSSJ -u, v KSSJ4 -u	šest'hran	9/30	
Frýdek	4/77	iba v PSP	silomer	0/0	
gradient	1/37	iba v PSP; v SSSJ -u	šilt	0/0	

	a/u	Pozn.		a/u	Pozn.
hámor	18/6		šíp	0/4	
hangár	73/28		skanzen	32/129	
hlbkomer	0/1		sklep	0/166	
honorár	38/180		sklonomer	17/9	
hrášok	6/120		skrajok	0/0	
hrb	7/26		skrojok	0/0	
hubertus	4/6		smeč	0/0	
húf	2/36		smiešok	7/3	
hustomer	1/2		solitér	0/3	
idol	20/126		šilt	10/9	iba v PSP
ihlan	24/18		špagát	0/3	
imidž	3/833		štep	13/58	
ión	0/58		štiap	0/19	
kabanos	0/2		štiep	0/0	
kaktus	7/44		štít	0/0	
kaliber	24/1203		štítok	1/680	
kanál	1668/324		stíp	27/29	v KSSJ4, PSP -a
katión	0/41	v PSP -u	stôs	0/0	
klaksón	17/32		štvorhran	0/2	
kláves	-/-		štvorlístok	76/2	v PSP, v KSSJ4 -a
klb	10/487		štvrťrok	448/146	
Kluž	6/9	iba v PSP	svetadiel	16/83	
klystír	0/4		svetlomer	0/0	
koeficient	35/329		talón	12/15	
kokón	3/10	iba v PSP	talizman	1/34	
kolt	0/15		tampón	2/18	
kombajn	22/42		teáter	20/1	
komponent	1/274		tepich	2/0	
koncentrák	4/145		teplomer	182/57	
koráb	9/76		termofor	0/3	
kráter	257/46		tis	3/31	
kreker	3/0		tlakomer	7/11	
kriminál	0/32		triangel	5/2	
krištál'	4/98		trojhran	0/2	
krok	106/1892		trolejbus	6/132	
krókus	0/2		tezaurus	1/15	
krosček	0/1		trambus	0/0	
krúžok	16/618		trezor	56/358	
kuloár	1/1		tulipán	8/6	

	a/u	Pozn.		a/u	Pozn.
kupón	4/195		turban	12/25	
kvartál	6/100		turbokompresor	1/0	v PSP, KSSJ4 -a
kvocient	1/24		uhlomer	0/3	
lázok	0/2		úlomok	1/28	
lexikón	2/54		ústrižok	0/24	
list	34/4475		útržok	3/5	
Litomyšl	4/1	iba v PSP	Vaduz	0/21	iba v PSP
magazín	15/1335		vavrín	2/24	
mantinel	12/126		ventil	10/143	v KSSJ3 -u
Mars	113/1151	iba v PSP	vinš	7/3	
medailón	3/32		vlások	11/3	
mercedes	77/509	v KSSJ3, KSSJ4 -u	vlhkomer	1/2	
meridián	1/10		vodomer	0/11	
meteor	0 13		volant	8/376	
mikrobús	0/87		vred	4/94	
monzún	3/38		vulkán	3/83	
moped	7/6	v KSSJ3, KSSJ4 -u	výklenok	20/169	v KSSJ3, KSSJ4 -u
múr	371/1255		výliatok	0/2	v PSP, v KSSJ4 -u
náhubok	4/51		výhonok	3/27	
nátrubok	3/2		výpestok	0/0	
náustok	9 14		výškomer	3/4	
necesér	1/1		vývratok	0/2	
nervák	4/5		záchod	238/166	
obrátkomer	2/0		záčín	3/0	
obrezok	0/0	iba v PSP	žaket	0/1	
obrobok	0/35	iba v PSP	žáner	22/1543	
obrus	41/55		zámotok	0/23	
oceán	562/1987		zátylok	24/112	
ociefok	0/0		závitok	0/3	
odliatok	0/42		ženšen	1/10	
odstrižok	0/0		žetón	1/6	
opalok	0/0		žliabok	13/16	
opasok	167/115		žltohlav	0/0	
opätok	3/8		zošit	442/16	v PSP, KSSJ4 -a
ostrapok	0/0	iba v PSP	zovňajšok	18/182	
Osvienčim	40/288	iba v PSP	zrážkomer	0/0	
oškvarok	0/0		zrub	12/125	

	a/u	Pozn.		a/u	Pozn.
oštep	9/62		župan	-/72	
otáčkomer	13/3		zvratok	0/0	
otoman	0/0	v KSSJ3, KSSJ4 -u	zvršok	0/40	
panel	298/262		zvukomer	0/0	
pánt	1/10		Balog nad Ipl'om	0/4	iba v PSP
pás	1286/622		Boldog	0/0	iba v PSP
pasionál	0/0		Mokro luh	0/2	iba v PSP
pelech	13/40		Neded	1/1	iba v PSP
pelendrek	0/5		Priechod	1/5	iba v PSP
peletón	0/103	v KSSJ3, KSSJ4 -u	Šid	0/258	iba v PSP
pelotón	0/562	v KSSJ3, KSSJ4 -u	Štós	1/22	iba v PSP
perón	8/17		Virt	0/1	iba v PSP
plafón	31/46		Zádiel	2/9	iba v PSP
piknik	3/45		Zavar	4/3	iba v PSP

Slovesá *mat'* a *byt'* v prejave Slovákov v Bulharsku

Lenka Majchráková

Slavistický ústav J. Stanislava SAV, Bratislava

V predkladanej štúdií zhrnieme výsledky konfrontácie dvoch príbuzných jazykov a výsledky konfrontácie aplikujeme pri vysvetľovaní niektorých javov na mieste kontaktu týchto jazykov. Budeme teda riešiť dva okruhy problémov: prvým je konfrontácia slovenčiny a bulharčiny na základe sloviess *mat'* a *byt'* a druhým sú postrehy o používaní skúmaných sloviess v slovenčine Slovákov v Bulharsku, keďže tu badáme viditeľné nenormatívne používanie sloviess *mat'* a *byt'*. Cieľom tejto štúdie je na základe výsledkov predošlej analýzy skúmaných sloviess zistiť, či je táto odchýlka od normy výsledkom vplyvu bulharčiny. Koncepcia dvojakeho porovnania vyžaduje rozdelenie štúdie do troch častí. V prvej sa budeme venovať situáciám pri ktorých sa v slovenčine a v bulharčine používajú skúmané slovesá, v druhej priblížime jazykovú situáciu Slovákov v Bulharsku a v tretej budeme analyzovať ukážky prejavu Slovákov v Bulharsku.

1. Slovesá *mat'* a *byt'* sú v mnohých jazykoch, teda aj v slovenčine a bulharčine, polyfunkčné a polysémické, a vďaka tomu sa stali predmetom viacerých